

SAMEN VOOR BIODIVERSITEIT

**Stichting Deltaplan
Biodiversiteitsherstel**
Bronland 12S
6708 WH
Wageningen

info@samenvoorbiodiversiteit.nl
www.samenvoorbiodiversiteit.nl

Aan: De heer J.W. Remkes
Betreft: Inbreng van bestuur Deltaplan Biodiversiteitsherstel op het stikstofdossier
Datum: 16 augustus 2022

Geachte heer Remkes,

Het Deltaplan Biodiversiteitsherstel is een brede maatschappelijke beweging van 110 partners die zich inzetten voor het structurele herstel van de biodiversiteit in Nederland (zie www.samenvoorbiodiversiteit.nl). Onze achterban bestaat uit vertegenwoordigers vanuit de landbouw, de natuur, de industrie, kennisinstellingen en overheden. Vanuit deze brede achterban werken we aan het herstel van de biodiversiteit. Namens het bestuur van het Deltaplan willen we u graag informeren over onze positie op het stikstofdossier.

Integrale aanpak ook echt doen

Allereerst willen we pleiten voor een echt integrale benadering. In de hitte van het debat lijkt het alleen nog maar te gaan over stikstof, de KDW en de druk op de landbouw. Terwijl we weten dat we staan voor een grote transitie in de gehele maatschappij als we kijken naar de uitdagingen die er naast stikstof liggen op het gebied van klimaat, biodiversiteit, waterkwaliteit en -kwantiteit en kwaliteit van bodem, lucht en landschap. Het is cruciaal dat deze uitdagingen nu gelijktijdig worden opgepakt, vooral ook om tot een effectieve en efficiënte gebiedsgerichte aanpak te komen. Daarnaast speelt ruimte of beter gezegd het gebrek daaraan een grote rol. Van belang is ook dat de landbouw een veel bredere rol krijgt dan alleen voedsel produceren. Deze nieuwe rol van de landbouw moet echter nog ingevuld worden, een groot vraagstuk daarbij is hoe de boer van de toekomst zijn brood moet verdienen. De markt geeft hier vooralsnog geen antwoord op. Al deze zaken zullen we vanuit een integrale benadering moeten oppakken omdat ze dezelfde spelers raken maar ook omdat ze vanuit deze aanpak elkaar dan kunnen versterken. Zolang de markt dit niet oppakt betekent dit dat de overheid hierin niet alleen een regierol moet nemen maar ook de markt moet corrigeren waar deze geen invulling kan geven aan de diverse maatschappelijke wensen.

Onze eerste oproep aan het kabinet is dan ook om alle te nemen maatregelen en het in te richten beleid te beoordelen op hun integrale bijdrage aan de verschillende duurzaamheidsdoelen. Alleen als we dat doen kan de uitkomst van het beleid ertoe leiden dat we werken aan een structureel en hoogstnoodzakelijk herstel van de biodiversiteit.

Iedereen moet een bijdrage leveren

In het verhitte debat over de noodzakelijke stikstofreductie lijkt het alsof dit alleen een landbouwprobleem is. Zeker, de landbouw is verantwoordelijk voor een relatief groot deel van de uitstoot van ammoniak in Nederland. Maar omdat het kabinet ervoor gekozen heeft om eerst doelen en maatregelen vast te stellen voor de landbouw, lijkt het nu net alsof andere

sectoren zoals de industrie, transport en luchtvaart niet ook hun verantwoordelijkheid moeten nemen. Dit leidt tot veel onrust in de landbouw en maakt dat er onvoldoende draagvlak wordt gecreëerd voor de noodzakelijke maatregelen.

Onze tweede oproep aan het kabinet is om zo snel mogelijk ook voor de andere sectoren dan landbouw te komen met concrete doelen en maatregelen.

De landbouw van morgen

We vragen als maatschappij grote inspanningen van de landbouw voor het reduceren van stikstofemissies. Ook vanuit de klimaat- en wateropgaves zullen nog inspanningen gevraagd worden van de landbouw. Het huidige landbouwsysteem is ontstaan vanuit de wens om goed en betaalbaar voedsel te produceren. De uitdagingen voor de landbouw van morgen gaan over het produceren van goed voedsel waarbij het milieu niet wordt belast en de landbouw een bijdrage levert aan het herstel van natuur en biodiversiteit. Ook willen we dat het landelijk gebied voor ons als recreant beleefbaar en toegankelijk is. Feitelijk vragen we als maatschappij iets heel anders van de landbouw dan waar we met z'n allen de landbouw sinds midden vorige eeuw op ontwikkeld en ingericht hebben. Al deze opgaven passen niet in het huidige economische systeem waarin de individuele boer moet opereren. We zullen dus die individuele boer de mogelijkheid moeten geven om het bedrijf aan te passen aan de nieuwe wensen van de maatschappij.

Omdat de markt deze nieuwe vragen vooralsnog niet voldoende oppakt, ligt hier een grote taak voor de overheid. Het boerenbedrijf van de toekomst zal heel divers zijn, diverser dan nu. Grofweg kunnen we 3 grote ontwikkelrichtingen onderscheiden. Een deel zal kiezen voor extensivering van het bedrijf en een natuurinclusieve bedrijfsvoering. Aan de ene kant ingegeven door het gebied waar het bedrijf gevestigd is en aan de andere kant ingegeven door de kansen die er zijn om op basis van ecosysteemdiensten een substantieel deel van het inkomen te realiseren. Een tweede groep bedrijven richt zich op nichemarkten of kiest voor verbreding in de vorm van zorglandbouw, horeca of een beleefboerderij. Een ander deel van de boeren zal primair gericht blijven op de grootschalige productie van voedsel om vervolgens met behulp van innovatieve technieken te voldoen aan alle eisen die er in de toekomst gesteld worden aan het boerenbedrijf. In de praktijk zullen deze 3 ontwikkelrichtingen moeilijker te onderscheiden zijn omdat er natuurlijk talloze tussenvormen zullen ontstaan. Maar om te kunnen analyseren welke instrumenten er nodig zijn om deze verschillende bedrijfsvoeringen te ondersteunen, helpt deze driedeling.

Onze derde oproep aan het kabinet is om de verschillende bedrijfsmodellen voor de landbouw van morgen vanuit de overheid te ondersteunen in hun transitie naar duurzaamheid zolang de markt niet in staat blijkt om dit in voldoende mate te doen. Het feit dat er een fors budget is gereserveerd door dit kabinet voor het stikstofbeleid maakt het ook mogelijk om die steun te verlenen.

Inzet Transitiefonds

In de publiciteit rondom het Transitiefonds lijkt het erop dat veel geld ingezet gaat worden voor de opkoop van bedrijven. Alhoewel wij denken dat dit zeker op specifieke plekken nodig zal zijn, is het veel beter om het fonds vooral te richten op wat voor soort landbouw we waar willen hebben in de toekomst. Dat vraagt een andere benadering van het fonds en een andere besteding van de beschikbare miljarden. Vanuit het fonds zal juist veel meer gekeken moeten worden naar de boeren die over 20 jaar nog boer willen zijn of die nu uitkijken naar het moment waarop ze boer kunnen worden.

Onze vierde oproep aan het kabinet is om een veel groter deel van het beschikbare budget te reserveren om boeren te ondersteunen die hun bedrijf willen aanpassen aan de wensen en eisen van de toekomst. Naast ecosysteemdiensten gaat het dan om het ondersteunen van niet rendabele investeringen die wel een grote bijdrage kunnen leveren aan de doelen. Het gaat ook om het mogelijk maken van extensivering en een natuurinclusievere bedrijfsvoering. Met de hoge grondprijzen in Nederland is dit zonder overheidstimulering economisch niet rendabel voor het gemiddelde boerenbedrijf.

Langjarige vergoeding voor ecosysteemdiensten

De maatschappelijke uitdagingen op het gebied van klimaat, water en biodiversiteit maken een grote inzet van ecosysteemdiensten noodzakelijk. Maak het daarom mogelijk voor veel meer boeren dan nu om aan de slag te gaan met agrarisch natuurbeheer. Verder is het noodzakelijk om met langjarige contracten te gaan werken. Dit is nodig voor de continuïteit van beheer maar ook voor de continuïteit van de bedrijfsvoering. Dit vraagt een forse structurele bijdrage van de overheid omdat de markt dit niet oppakt. Het Aanvalsplan Landschapselementen en het Aanvalsplan Grutto kunnen als een eerste basis dienen voor deze inzet. Ook hiervoor moet er dus geld gereserveerd worden vanuit het Transitiefonds.

Onze vijfde oproep aan het kabinet is om een langjarige vergoeding van ecosysteemdiensten mogelijk te maken.

We kunnen natuurlijk op nog veel meer deelonderwerpen aanbevelingen geven, maar we denken dat bovenstaande op dit moment het meest urgent is om ervoor te zorgen dat er op korte termijn een helder perspectief wordt geboden en echt voortgang wordt geboekt.

Met vriendelijke groet,

Namens het bestuur

Louise Vet

Voorzitter

Alex Datema

Bestuurslid

